

Visies en varianten

Het is alsof met het toenemen van de ernst van de crisis de economiediscussie afvlakt. Er lijkt geen ruimte meer te zijn om fundamentele vragen zoals die naar de grenzen van het overheidsingrijpen of naar de stabiliteit van de marktsector aan de orde te stellen. De opvatting dat de overheid terug moet en plaats moet maken voor de marktsector is gemeengoed geworden. Verschil van mening lijkt slechts te bestaan over de snelheid en de mate waarin dit moet gebeuren. Zelfs als alternatief aangekondigde herstelplannen van de PvdA en de FNV worden op basis van dezelfde gedragsveronderstellingen — namelijk die van het CPB — doorgerekend. Bestaat er nog wel een economiediscussie, een methodenstrijd die verder gaat dan verschil van mening of het financieringstekort wel of niet met een procentpuntje moet dalen? Het is interessant om de filosofie achter de kabinetsplannen eens te vergelijken met die van de FNV/PvdA-alternatieven.

De visie achter de kabinetsplannen is dat de problemen zijn ontstaan in de collectieve sector, en van daaruit zijn overgeplaat naar de particuliere sector. De *Miljoenennota 1984* onderscheidt daarbij twee mechanismen. Ten eerste heeft de besteding van overheidsmiddelen aan overdrachtsinkomens de consumptie in de marktsector opgestuwd. Het gevolg was dat de besparingen die voor investeringen ter beschikking staan zijn afgenomen en dat via de toegenomen collectieve-lastendruk de loonstijging door afwenteling is gestimuleerd. Ten tweede heeft het gestegen financieringstekort tot rentestijgingen geleid die niet alleen de rendementen hebben uitgehold, maar ook de vermogensverhoudingen en de financierbaarheid van investeringen hebben aangetast. De zeer forse ombuigingen in de collectieve sector (f. 10,6 mrd. op kasbasis) moeten in dit licht worden gezien.

De marktsector is, in de visie van het kabinet, stabiel. Volgens de *Werkgelegenheidsnota 1983/1984* kan de arbeidsmarkt door reële-loonsverlagingen worden geruimd. Dat dit niet is gebeurd, moet worden geweten aan de verstarring van beloningsstructuren en de geringe flexibiliteit op de arbeidsmarkt die loondaling als reactie op dalende werkgelegenheid in de weg staat. De aanbod-economische maatregelen van het kabinet, zoals vergroting van het verschil in beloning tussen actieven en niet-actieven, verdergaande deregulering, afschaffing van het minimumjeugdloon, versoepeling van het ontslagrecht en het bevorderen van z.g. afroepcontracten, passen in deze visie. Zij beogen de marktprikkels op de arbeidsmarkt te versterken. Ook de voorkeur die het kabinet heeft voor gedecentraliseerd overleg over de arbeidsvoorwaarden past bij het streven de flexibiliteit van de arbeidsmarkt te vergroten.

Ook de goederenmarkt is in de opvatting van het kabinet in evenwicht. Er is geen sprake van rendabele productiecapaciteit die niet wordt bezet. De effectieve vraag is dan ook geen beperkende factor voor investeringsherstel. Integendeel, de consumptieve bestedingen zijn juist te hoog en een verder oplopen moet worden voorkomen door verhoging van de loon- en inkomstenbelasting en de BTW (dit om het koopkrachtverruimende effect van de daling van de sociale premies ongedaan te maken). Aan de kostenkant van de ondernemingen moet — via verlaging van de vennootschapsbelasting en de werkgeverspremies — worden geprobeerd financiële ruimte voor nieuwe investeringen te scheppen. De maatregelen die in de *Miljoenennota 1984* worden gepresenteerd, zijn consistent met de visie van het kabinet op de werking van de economie.

Hebben de critici van het regeringsbeleid een even duidelijke en consistente opvatting over de werking van de economie? In de plannen van de FNV en PvdA wordt uitgegaan van een georiënteerde markteconomie. Anders dan in *Het plan van de arbeid* uit 1935, waarin de overheid de taken van de falende marktsector overnam, wordt ervan uitgegaan dat de overheid de marktsector dient te stimuleren in plaats van te vervangen. De FNV- en de PvdA-plannen stellen zelfs een duidelijke grens aan het beslag van de collectieve sector. In de PvdA-variant dalen de collectieve-lastendruk en het financieringstekort te zamen; bij de FNV blijven zij constant ten opzichte van de verwachte reali-

satie voor 1983. De opvatting dat de overheidssector de marktsector kan ontwrichten heeft blijkbaar ook in socialistische kring postgevat. Van een niet te overbruggen verschil van inzicht met de kabinetsplannen is op dit punt geen sprake.

Ook de opvattingen over de werking van de arbeidsmarkt lopen niet ver uiteen. Het idee is, ook bij de FNV en PvdA, dat de rendementen moeten verbeteren en dat dit een sterke matiging van de loonsomstijging in de bedrijvensector vereist. Het FNV-alternatief gaat uit van een stijging van slechts 1% ten opzichte van 1983, de PvdA van een daling met 1,5 à 2% en het kabinet van 0%. Deze gematigde loonontwikkeling is, zo stelt vakbondseconoom P. Vos in dit nummer van *ESB*, in gedecentraliseerd overleg te bereiken en cruciaal voor de verwezenlijking van de kabinetsplannen. De meningen op het gebied van de arbeidsmarkt van PvdA en FNV lopen weliswaar niet helemaal parallel met die van het kabinet — er zijn bezwaren tegen de ongelijke behandeling van inkomensstrekkers in de marktsector (en daarin tegen de verdeling van de lasten over de inkomensgroepen) en de collectieve-inkomensstrekkers — deze bedenkingen lijken meer te zijn ingegeven uit rechtvaardigheidsoverwegingen dan uit doelmatigheidsoverwegingen op de arbeidsmarkt. Van een wezenlijk verschil in opvatting over de werking van de arbeidsmarkt lijkt geen sprake.

Het grootste verschil in visie tussen de overheidsplannen en het PvdA- en FNV-alternatief is gelegen in de beoordeling van de werking van de goederenmarkt. In tegenstelling tot de mening van het kabinet is er volgens de PvdA en FNV wel degelijk sprake van onderbezetting van (rendabele) capaciteit. Dit betekent dat de effectieve vraag en niet kostenfactoren de „bottleneck” voor nieuwe investeringen vormen. De logische consequentie is dat in de FNV- en PvdA-variant veel minder wordt bezuinigd dan door het kabinet voorzien. De korting op de salarissen van ambtenaren, de sociale uitkeringen en de inkomens van trendvolgers wordt ongedaan gemaakt om de consumptie op peil te houden. Ook de stijging van de BTW-tarieven, de huurprijzen en het aardgas gaan niet door of worden beperkt. In lijn met de socialistische traditie nemen verder de overheidsinvesteringen toe (met 2,5% tegenover een daling in de kabinetsplannen met 4%), en vindt gerichte investeringsstimulering plaats. Het gevolg van dit alles is dat de nationale bestedingen tussen de 1% (PvdA) en 1,5% (FNV) toenemen. De bedrijfsinvesteringen exclusief woningen stijgen uiteindelijk met 8% (in de kabinetsplannen 3%).

Opmerkelijk bij het FNV- en PvdA-plan is dat een situatie van onderbezetting op de goederenmarkt wel wordt onderkend en dat daaruit conclusies voor het budgettaire beleid worden getrokken, doch dat het monetaire beleid niet wordt besproken. Juist in een situatie van onderbesteding, waarin het overschot op de lopende rekening aanzienlijk is, zal een monetaire impuls tot een welkome rentedaling leiden. De investeringen worden daarvoor gestimuleerd en het financieringstekort neemt af. Bovendien deprecieert de gulden omdat de lopende rekening verslechtert en de kapitaaluitvoer door de dalende rente wordt bevorderd. Het gevolg is dat de concurrentiepositie verbetert en het herstel wordt bespoedigd. Het is jammer dat in het FNV- en PvdA-plan deze gevolgen van de onderbezettingstheorie niet zijn onderzocht.

De keuze uit beide beleidsalternatieven is gebaseerd op een bepaald „geloof” in hoe een markteconomie functioneert. Van dat geloof hangt het af waar de wortels van al het kwaad worden gezocht. Is het de reële-loonexplosie in de marktsector (zie het artikel van Schouten in deze *ESB*) of is het de stijging van de collectieve lasten bij de overheid geweest die tot de problemen heeft geleid? Het kabinetsbeleid is duidelijk gebaseerd op de laatste veronderstelling, maar het FNV- en PvdA-plan laten zich over dit punt niet uit. Er kan niet aan de indruk worden ontkomen dat er tussen de markt en de overheid als zondebok wordt gearzeld. Die tweeslachtigheid maakt het voor FNV en PvdA moeilijk een consistent beleidsalternatief te ontwikkelen.

H. Kamps